

JAKUB STĘPIEŃ

POSTULATY SOBORU WATYKAŃSKIEGO II
DOTYCZĄCE STOSUNKÓW POMIĘDZY
KOŚCIOŁEM KATOLICKIM I PAŃSTWEM
W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

WSTĘP

Sobór Watykański II pozostaje jednym z najdonioślejszych wydarzeń we współczesnej historii Kościoła katolickiego. Jego nad-rzędnym celem było bowiem znalezienie rozwiązań prawnych oraz form działania, pozwalających na „uwspółcześnienie” stosunków wewnątrz samej wspólnoty Kościoła katolickiego jak i jego relacji zewnętrznych, w tym z podmiotami obecnymi na arenie międzynarodowej¹. Integralnym elementem tej inicjatywy pozostawało zredefiniowanie kształtu i charakteru relacji pomiędzy wspólnotą Kościoła katolickiego i państwem². Doktryna soborowa stała się podstawą dla nauczania kolejnych papieży.

Następcy świętego Piotra epoki posoborowej nie ograniczyli jednakże swojej działalności prawodawczej i duszpasterskiej wyłącznie do kontynuowania myśli soborowej, ale podjęli działania zmierzające do jej pogłębienia oraz rozwinięcia. Tego rodzaju aktywność pozostaje szczególnie widoczna

---

Mgr JAKUB STĘPIEŃ – doktorant, Katedra Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Kopcińskiego 8/12, 90-232 Łódź; e-mail: jakub.stepien3@edu.uni.lodz.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0106-6805>.

¹ Zob. JAN XXIII, *Przemówienie na otwarcie II Powszechnego Soboru Watykańskiego (fragmenty)*, „Chrześcijaństwo – Świat – Polityka” 2012, nr 2 (14), s. 6-7; W. GÓRALSKI, *Sobór Watykański II – Dar i zadanie (W 40 rocznicę zakończenia)*, „Studia Płockie” 34 (2006), s. 104, 106-108.

² M. CHABEREK, *Kościół i wolność. Analiza pojęcia wolności w nauczaniu Kościoła od Wielkiej Rewolucji Francuskiej do Soboru Watykańskiego II*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2019, s. 69; W. GÓRALSKI, *Sobór*, s. 107.

w przypadku kolejnych pontyfikatów biskupów Rzymu w XXI wieku – gwałtownie zmieniające się czynniki gospodarcze i społeczno-polityczne wymagały bowiem odniesienia się do nich przywódców wspólnoty Kościoła katolickiego właśnie w kontekście nauki soborowej.

Opisana powyżej aktywność jest zauważalna także w nauczaniu papieża Franciszka, który rozwinął myśl soborową również w tak istotnym zakresie, jakim pozostają relacje pomiędzy wspólnotą kościelną i państwem.

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja myśli papieża Franciszka na temat państwa, miejsca Kościoła katolickiego we wspólnocie państwowej, relacji wzajemnych tychże wspólnot oraz wykazanie spójności poglądów obecnego Biskupa Rzymu z soborowymi postulatami dotyczącymi wymienionych materii. Z tego względu artykuł został podzielony na dwie części – w pierwszej przybliżony jest katalog zasad stosunków Kościoła katolickiego z państwem określonych w toku prac soborowych, część druga poświęcona została analizie nauczania papieża Franciszka dotyczącego tychże relacji.

I. SOBOROWE ZASADY RELACJI POMIĘDZY KOŚCIOŁEM KATOLICKIM I PAŃSTWEM

W dziedzinie stosunków pomiędzy wspólnotą kościelną i państwową efektem prac soborowych stało się oparcie relacji pomiędzy Kościołem a państwem – uznanym na soborze za prawomocną formę społeczną, wyposażoną w atrybut świeckości oraz dopuszczającej pluralizm religijny – na czterech zasadach³:

- 1) Zasadzie poszanowania społeczeństwa pluralistycznego.
- 2) Zasadzie wolności religijnej.
- 3) Zasadzie autonomii i niezależności Kościoła i państwa.
- 4) Zasadzie współdziałania Kościoła i państwa.

1) Zasada poszanowania społeczeństwa pluralistycznego

W nauce prawa wyznaniowego przyjmuje się, iż wskazana zasada pozostaje bezpośrednią konsekwencją uznania przez Kościół pluralistycznego charakteru tak światopoglądów obywateli, jak i ustrojów politycznych, które

---

³ Zob. P. BORECKI, *Geneza modelu stosunków państwo–Kościół w Konstytucji RP*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2008, s. 85; P. STECZKOWSKI, *Zasady relacji Kościół–Państwo według Soboru Watykańskiego II*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 13 (2018), nr 15 (1), s. 161-162.

zastąpiło – obecny w doktrynie przedsoborowej – dychotomiczny podział na państwa chrześcijańskie i niechrześcijańskie⁴. Doktryna soborowa wskazuje, iż zarówno Kościół, jak i państwo pozostają elementami społeczeństwa globalnego, zróżnicowanego pod względem politycznym oraz wyznaniowym⁵.

Uznanie pluralizmu światopoglądowego społeczeństwa wynikało z próby określenia miejsca Kościoła w państwie przy uwzględnieniu wielu czynników, w tym konkretnego kontekstu historycznego⁶. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż fakt ten stanowił efekt odczytania przez uczestników Soboru Watykańskiego II „znaków czasu”⁷, do których należały m.in. coraz silniejsze nurty liberalne obecne w powojennych demokracjach zachodnich oraz ateizacja społeczeństwa charakterystyczna dla komunistycznych państw totalitarnych⁸.

Uznanie pluralizmu społeczności globalnej pociągnęło za sobą szereg istotnych konsekwencji dla funkcjonowania obu wymienionych wspólnot, z których najważniejszą wydaje się powstanie obowiązku poszanowania faktu istnienia i funkcjonowania w społeczeństwie innych Kościołów oraz związków religijnych⁹. Obowiązek ten przyniósł bowiem skutek w postaci wymogu rezygnacji przez Kościół z pozycji uprzywilejowanej względem innych wspólnot religijnych w imię pozyskania argumentu uzasadniającego powinność traktowania Kościoła jako podmiotu przez państwo¹⁰. Wspomniane podmiotowe traktowanie powinno przejawiać się z kolei poprzez m.in. obowiązek zachowania neutralności światopoglądowej wspólnoty państwowej, czy oparcie stosunków wzajemnych na poszanowaniu wolności religijnej¹¹.

Warto podkreślić, iż zasada poszanowania społeczeństwa pluralistycznego – pomimo braku jej wyodrębnienia *explicite* przez Sobór – ma wartość naczelną w katalogu zasad określających stosunki między wspólnotą kościelną i państwową¹².

⁴ Tamże, s. 161; A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 9 (2014), nr 11 (2), s. 32-33.

⁵ M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy relacji Kościół–państwo*, [w:] *Актуальні проблеми країнознавчої науки. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 15-16 листопада 2016 р.)*, red. W. Łażnik, Луцьк: Вежа-Друк 2016, s. 207-208; por. J. KRÓLIKOWSKI, *Wolność, władza, wspólnota w świetle nauczania Soboru Watykańskiego II*, „Studia Socialia Cracoviensia” 6 (2014), nr 2 (11), s. 158.

⁶ P. STECZKOWSKI, *Zasady relacji*, s. 161.

⁷ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 33.

⁸ P. STECZKOWSKI, *Zasady relacji*, s. 161.

⁹ M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 208.

¹⁰ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 36.

¹¹ P. STECZKOWSKI, *Zasady relacji*, s. 161-162.

¹² A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 32-34.

2) Zasada wolności religijnej

Zgodnie z treścią soborowej deklaracji *Dignitatis humanae* wolność religijna pozostaje jednym z podstawowych praw człowieka wynikającym z godności ludzkiej i powinna być rozpatrywana w dwóch wymiarach – indywidualnym oraz wspólnotowym (DH 1-2, 4)¹³.

Wymiar indywidualny wolności religijnej dotyczy zagwarantowanej prawnie możliwości przeżywania przez jednostkę – osobę ludzką – swojej relacji z określonym bóstwem w sposób wolny, którego ewentualne ograniczenie pozostaje poza kompetencją państwa¹⁴. Doktryna soborowa wskazuje, iż indywidualna wolność religijna obejmuje wolność od wszelkiego przymusu do postępowania przeciw sumieniu jednostki ze strony nie tylko władzy politycznej, ale również innych grup społecznych czy jednostek, wolność do działania zgodnie z własnym sumieniem indywidualnie, wspólnotowo, prywatnie oraz publicznie, a także niemożność dyskryminowania ze względu na wyznanie¹⁵.

Z kolei wymiar wspólnotowy wolności religijnej oznacza w nauce soborowej określony katalog uprawnień – do którego w literaturze przedmiotu zalicza się m.in. swobodę w wyborze, sposobie kształcenia i mianowania duchownych, prawo do sprawowania kultu publicznego, czy możliwość publicznego nauczania prawd wiary – potrzebny do swobodnego wypełniania zadań, do których została powołana (DH 4)¹⁶. Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, tego rodzaju wykładnia wolności religijnej uzasadnia również możliwość wygłaszania przez przedstawicieli wspólnoty Kościoła określonych ocen moralnych w przypadku, gdy w życiu politycznym pojawia się problem o charakterze etycznym¹⁷.

Kościół nie pozbawił się zatem całkowicie możliwości aktywności w przestrzeni politycznej, ale drastycznie ją ograniczył¹⁸. Dążąc do uzyskania swobody funkcjonowania – fundamentalnej zasady w relacjach z państwem – oraz rezygnując z możliwości uzyskania i sprawowania władzy nad wspólnotą polityczną, Kościół nie wykluczył jednocześnie możliwości wydawania

¹³ Zob. Declaratio de libertate religiosa (*Dignitatis humanae*), promulgatus (07.12.1965) tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 416; M. CHABEREK, *Kościół i wolność*, s. 95; M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 209; A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 39-40.

¹⁴ J. KRÓLIKOWSKI, *Wolność*, s. 151.

¹⁵ M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 208-209.

¹⁶ Zob. M. CHABEREK, *Kościół i wolność*, s. 128-129; A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 40; M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 209.

¹⁷ J. KRÓLIKOWSKI, *Wolność*, s. 151.

¹⁸ P. STECZKOWSKI, *Zasady relacji*, s. 162.

osądów moralnych¹⁹. Mogą one jednakże dotyczyć jedynie kwestii związanych z podstawowymi prawami człowieka, osądy polityczne znajdują się bowiem poza kompetencjami wspólnoty kościelnej²⁰.

3) Zasada autonomii i niezależności Kościoła i państwa

Zgodnie z postanowieniami soborowymi, Kościół katolicki uznał autonomiczny charakter wspólnoty politycznej, której celem istnienia jest dobro wspólne, czyli wartość obejmująca te warunki życia społecznego, „dzięki którym jednostki, rodziny i zrzeszenia mogą pełniej i łatwiej osiągać swoją własną doskonałość”²¹. Co jednak ważne, uznanie państwa za podmiot autonomiczny i niezależny nie oznacza w rozumieniu nauki soborowej ograniczenia się strony kościelnej do zaakceptowania odrębnego istnienia tych dwóch wspólnot. Kościół i państwo, choć działają na podstawie odrębnych systemów prawnych i powołane zostały do innych celów, funkcjonują bowiem dla dobra tych samych podmiotów²². Służba tego rodzaju sprawia, iż wymienione wspólnoty nierzadko pozostają we współzależności, co rodzi potrzebę nawiązania tzw. „zdrowej współpracy”²³.

Współpraca, o której mowa powyżej, powinna opierać się na podejściu Kościoła do konkretnego porządku prawnego nie w charakterze podmiotu narzucającego bądź proponującego określony model rządzenia, ale jako obserwatora oceniającego daną formę sprawowania władzy przez pryzmat dobra wspólnego²⁴.

Państwo z kolei, szanując odrębny system wartości, normy moralne oraz prawne wspólnoty kościelnej, powinno odrzucać koncepcję jakiegokolwiek zwierzchności nad nią, a także dopuszczać samodzielność podejmowania decyzji w zakresie spraw wewnętrznych²⁵. Z poszanowaniem samodzielności decyzyjnej Kościoła powiązana jest bezpośrednio powinność uznania przez

¹⁹ M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 209.

²⁰ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 42.

²¹ J. KRUKOWSKI, *Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2013, s.154-155.

²² A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 39-40.

²³ P. SZOŁTYSIK, *Wzajemne relacje między Kościołem a państwem w nauczaniu społecznym Kościoła*, Katowice: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego, Księgarnia św. Jacka 2004, s. 185; A.G. MIZIŃSKI, *Relacje między państwem a Kościołem na Soborze Watykańskim II*, [w:] *Katolickie zasady relacji Państwo–Kościół a prawo polskie*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, H. Stawniak, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2015, s. 68-69; M. CHABEREK, *Kościół i wolność*, s. 123-128.

²⁴ J. KRUKOWSKI, *Kościelne prawo publiczne*, s.155.

²⁵ Zob. P. STANISZ, *Konstytucyjne zasady określające relacje państwa z Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi: autonomia i niezależność oraz współdziałanie*, [w:] *Katolickie zasady relacji Państwo–Kościół*, s. 166-168.

władze świeckie niezależności w wypełnianiu przez Kościół jego religijnej i moralnej misji, przekładającej się na niemożność ingerowania państwa w sprawy wewnętrzne Kościoła²⁶.

Warto zaznaczyć, iż uznanie autonomii Kościoła przez państwo ma charakter wzajemny, co oznacza, iż Kościół nie ma kompetencji do ingerowania w sprawy wewnętrzne państwa²⁷. Każda ze wspólnot powołana została bowiem do innych zadań, w konsekwencji więc powinna rządzić się własnym prawem, stanowionym przez kompetentną i niezależną władzę²⁸.

4) Zasada współdziałania państwa i Kościoła katolickiego

Powinność współdziałania wspólnot stanowi konsekwencję zbieżności powołania państwa i Kościoła, jakim jest służba tym samym podmiotom²⁹. Sobór Watykański II położył szczególny nacisk na akcent pozytywny racji współdziałania, który polega na udzielaniu sobie wzajemnej pomocy w osiągnięciu dobra wspólnego, tzw. *ratio boni perficiendi*³⁰.

„Dobro wspólne” to kategoria obejmująca – zgodnie z nauczaniem inicjatora Soboru Watykańskiego II, papieża Jana XXIII – taką sumę warunków życia społecznego, która pozwoli na osiągnięcie przez jednostkę własnej doskonałości³¹. Zarówno w samym nauczaniu społecznym Kościoła, jak i literaturze przedmiotu istnieją różne próby objaśnienia wskazanego powyżej pojęcia³². Na potrzeby niniejszych rozważań warto zaznaczyć, iż doktryna stoi na zgodnym stanowisku, że wartość, jaką jest „dobro wspólne” – bez względu na jego definicję – pozostaje obecne we wszystkich przejawach życia społecznego³³.

W nauce przedmiotu wskazuje się również, iż w ramach „dobra wspólnego” można wyróżnić 3 komplementarne elementy – dobro człowieka, rodziny oraz narodu³⁴.

²⁶ P. SZOŁTYSIK, *Wzajemne relacje*, s. 183.

²⁷ Tamże.

²⁸ M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 208.

²⁹ P. STECZKOWSKI, *Zasady relacji*, s. 163.

³⁰ M. CHABEREK, *Kościół i wolność*, s.124.

³¹ Por. A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 45.

³² Zob. M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 209; J. KRUKOWSKI, *Kościelne prawo publiczne*, s. 161; A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 45-46.

³³ M. SITARZ, *Teologiczne i prawne podstawy*, s. 209-210.

³⁴ J. KRUKOWSKI, *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 2000, s.127.

W przypadku dobra człowieka Sobór Watykański II wskazuje, iż powinnością wspólnoty państwowej i kościelnej staje się zapewnienie tego, co potrzebne jest danemu człowiekowi do „prawdziwie ludzkiego życia”³⁵. Współdziałanie Kościoła i państwa w tym zakresie, skoncentrowane na zagwarantowaniu właściwej ochrony praw człowieka, odbywa się na dwóch płaszczyznach: prawnej – przejawem której jest poszanowanie praw wynikających z godności ludzkiej, oraz etycznej – nastawionej na pomoc człowiekowi w osiągnięciu określonego katalogu dóbr wynikającego z praw człowieka³⁶.

Podobnie uregulowana pozostaje kwestia dobra rodziny, ze względu na fakt, iż rodzina stanowi podmiot podstawowych praw i obowiązków analogicznych do praw osoby ludzkiej³⁷. Rodzina w nauczaniu soborowym oznacza wspólnotę, w której możliwe jest nie tylko samo urodzenie człowieka, ale przede wszystkim ciągle doskonale się „[...] w społeczeństwie przez międzyludzkie akty życia osobowego”³⁸. Istotność tej wartości dla obu społeczności powoduje, iż Kościół i państwo powinny skupiać się na stworzeniu mechanizmów ochronnych i pomocowych, które staną się realnym wsparciem rodziny w realizowaniu jej zadań z zakresu wychowania dzieci i młodzieży³⁹.

Ostatnim elementem dobra wspólnego jest dobro narodu – wspólnoty ludzi związanej takimi wartościami, jak język, tradycja, kultura czy religia⁴⁰. Naród pozostaje ponadto wspólnotą mającą określoną świadomość i godność, które stanowią – podobnie jak w przypadku indywidualnych osób – podstawę praw oraz wolności⁴¹. W konsekwencji zarówno wspólnota kościelna, jak i państwowa – w dążeniach do osiągnięcia dobra wspólnego – powinna skupiać się na zapewnieniu i respektowaniu określonych praw narodu⁴². Zadaniem państwa jest zapewnienie narodowi określonego katalogu praw, w tym prawa do życia biologicznego, gospodarczego i duchowego, a także prawa do wolności oraz zachowania własnej tożsamości i suwerenności⁴³. Powinności Kościoła są z kolei natury duchowej, przejawiającej się nauczaniem prawd wiary oraz zasad moralnych w duchu wartości chrześcijańskich⁴⁴. Co więcej, w sytuacji pozbawienia narodu suwerenności politycznej Kościół ma

³⁵ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 47.

³⁶ J. KRUKOWSKI, *Kościół i państwo*, s. 127-129.

³⁷ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 48.

³⁸ J. KRUKOWSKI, *Kościelne prawo publiczne*, s. 162-163.

³⁹ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 49.

⁴⁰ J. KRUKOWSKI, *Kościół i państwo*, s. 131.

⁴¹ A. SŁOWIKOWSKA, *Soborowa zasada*, s. 50.

⁴² Tamże.

⁴³ J. KRUKOWSKI, *Kościół i państwo*, s. 132.

⁴⁴ Tamże, s. 133.

obowiązek wystąpić w obronie jego praw czy to jako mediator, czy „[...] przez udzielenie moralnego wsparcia w dążeniu do samostanowienia i zachowania tożsamości kulturowej”⁴⁵. Należy podkreślić, iż choć w tym ostatnim przypadku działalność Kościoła może wywołać konkretne skutki polityczne, aktywność ta nie powinna być rozpatrywana w kategoriach podejmowania przez Kościół działalności politycznej⁴⁶.

II. STOSUNKI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO I PAŃSTWA W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Rozważania dotyczące papieskiego nauczania w kwestii funkcjonowania oraz relacji wzajemnych wspólnoty kościelnej i państwowej należy rozpocząć od wskazania, iż w nauce papieża Franciszka potwierdzona została istotność przyrodzonej godności osoby ludzkiej dla należytego funkcjonowania wspólnot politycznych⁴⁷. Obecny Biskup Rzymu wskazywał w swoich wystąpieniach, iż właśnie poszanowanie tej wartości powinno pozostawać jednym z fundamentów m.in. wspólnoty europejskiej⁴⁸.

Kolejnym z papieskich postulatów wynikających bezpośrednio z nauczania soborowego jest potrzeba zagwarantowania w ustroju państwowym wolności religijnej, pozostającej jedną z podstaw budowania społeczności opartych na zasadach solidarności i braterstwa (FT 279-280)⁴⁹.

Rozwinięciem nauki soborowej przez papieża Franciszka jest z kolei wskazanie potrzeby określonego postrzegania rzeczywistości społecznej – w tym także relacji wspólnot politycznej i kościelnej – przez pryzmat szczególnej wrażliwości społecznej oraz troski o ubogich⁵⁰. Pochylenie się papieża Franciszka

⁴⁵ J. KRUKOWSKI, *Podstawy współdziałania Kościoła i Państwa*, „Kościół i Prawo” 8 (1992), s. 25.

⁴⁶ J. KRUKOWSKI, *Kościelne prawo publiczne*, s. 170.

⁴⁷ Por. K. KIETLIŃSKI, *Spoleczno-polityczny charyzmat papieża Franciszka*, „Studia Theologica Varsaviensia” 55 (2017), nr 2, s. 184; J. SZULIST, *Dialog wyznacznikiem relacji we wspólnocie politycznej w kontekście nauczania papieża Franciszka*, „Studia Gdańskie” 2014, nr 35, s. 119-121.

⁴⁸ FRANCISZEK, Przemówienie w Parlamencie Europejskim (25 listopada 2014 r.), http://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html#_edn3 [dostęp: 01.04.2021]; FRANCISZEK, Orędzie na 51 Światowy Dzień Pokoju, *Migranci i uchodźcy: mężczyźni i kobiety w poszukiwaniu pokoju*, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20171113_messaggio-51giornatamondiale-pace2018.html [dostęp: 01.04.2021].

⁴⁹ FRANCISCUS PP., *Fratelli tutti* (03.10.2020), tekst polski w: *Encyklika „Fratelli tutti”. O braterstwie i przyjaźni społecznej*, Kraków: Wydawnictwo M 2020.

⁵⁰ K. KIETLIŃSKI, *Spoleczno-polityczny charyzmat papieża*, s. 186.

nad określonymi kwestiami społecznymi wiąże się również z wyrażaniem znacznie radykalniejszych poglądów na temat kształtu współczesnej wspólnoty społeczno-politycznej niż w przypadku jego poprzedników⁵¹. Akcent nauczania Biskupa Rzymu pochodzącego z Ameryki Południowej – w przeciwieństwie do jego poprzedników, którzy pełnili posługę duszpasterską w krajach dotkniętych problemami reżimów komunistycznych – przesunięty został w tym zakresie z przestrzegania przed totalitaryzmem socjalistycznym na rzecz krytyki skrajnych postaci kapitalizmu (FT 168)⁵².

W pierwszej kolejności krytyka papieża Franciszka wymierzona została w obecną, międzynarodową strukturę ekonomiczną. To właśnie z jej powodu – zdaniem papieża – dochodzi do pogłębiania się nierówności społecznych (EG 53-56)⁵³. Papież określa tego rodzaju sytuację jako „ekonomię odrzucenia” i uważa za niedopuszczalne, by akceptować, charakterystyczne dla neoliberalizmu gospodarczego, postulowanie pogodzenia się z wykluczeniem tych kategorii osób – jak uchodźcy czy osoby starsze – które nie uczestniczą w procesie wytwarzania dóbr (FT 163-171).

Niejaką w odpowiedzi na ten problem papież kładzie bardzo silny nacisk na solidarność ludzką (LS 58, 232)⁵⁴. Wartość ta ma stanowić nie tylko punkt odniesienia dla ogółu relacji międzyludzkich w danych społecznościach, ale powinna być także jedną z podstaw społeczności budowanej na podstawie poszanowania godności osoby ludzkiej i praw człowieka oraz fundamentem sprawiedliwości społecznej, przekładającej się na rozwój społeczny⁵⁵. Wspólnota społeczna, w której uwzględnione są także osoby „odrzucane”, jak ubodzy czy migranci, może bowiem istnieć, jeżeli zostanie zbudowana z jednostek dbających o siebie nawzajem (FT 77-86, 141, 186-189).

Czerpiąc z postulatów soborowych, obecny Biskup Rzymu zwraca uwagę na potrzebę dążenia do osiągnięcia dobra wspólnego przez wszystkie wspólnoty biorące udział w tworzeniu współczesnej rzeczywistości polityczno-ekonomicznej (LS 157)⁵⁶. W swoim nauczaniu papież podkreśla także doniosłość

⁵¹ Zob. M. PRZECISZEWSKI, *Mysł społeczna papieża Franciszka*, <https://ekai.pl/mysl-spoeczna-papieza-franciszka/> [dostęp: 01.04.2021].

⁵² Por. K. KIETLIŃSKI, *Społeczno-polityczny charyzmat papieża*, s. 183.

⁵³ FRANCISCUS PP., *Adhortatio Apostolica Evangelii gaudium*, promulgatus (24.11.2013), AAS 105(2014), s. 1019-1137; tekst polski w: *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*. *O głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, Kraków: Wydawnictwo M 2013.

⁵⁴ FRANCISCUS PP., *Laudato si'*, promulgatus (24.05.2015), AAS 107 (2015), s. 847-945, tekst polski w: *Encyklika „Laudato si'”. W trosce o wspólny dom*, Kraków: Wydawnictwo M 2015.

⁵⁵ J. SZULIST, *Dialog*, s. 118.

⁵⁶ Por. K. KIETLIŃSKI, *Społeczno-polityczny charyzmat papieża*, s. 184.

zaangażowania wspólnot – w tym wspólnoty politycznej – na rzecz rodziny, która pozostaje pierwszym miejscem kształtowania się relacji międzyludzkich⁵⁷.

Papież Franciszek upatruje możliwości przeciwdziałania wspomnianej powyżej „ekonomii odrzucenia” również w rozwiązaniach systemowych wspólnot państwowych. Walka z nierównością może się zatem odbywać poprzez spełnienie przez państwo moralnego obowiązku, jakim pozostaje powinność zagwarantowania człowiekowi podstawowych środków umożliwiających mu godne życie – ziemi, domu i pracy⁵⁸. Papież dostrzega zatem uzasadnienie dla interwencji państwa w walce z „najbardziej nieznośnymi nierównościami”⁵⁹.

W kwestii kształtu relacji Kościoła katolickiego z państwem papież Franciszek jednoznacznie podkreślał potrzebę istnienia państw świeckich⁶⁰. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż postulowanie wyraźnego rozgraniczenia wspólnoty państwowej od kościelnej przez papieża Franciszka, podobnie jak w przypadku jego poprzedników, wynika z konkretnego doświadczenia życiowego⁶¹.

Choć papież nie przesądza w swoich wystąpieniach o jedynym właściwym ustroju politycznym, jego słowa mogą wskazywać, iż w zakresie relacji pomiędzy wspólnotą kościelną i państwową optymalny wydaje mu się kształt stosunków pomiędzy Kościołem katolickim a Republiką Włoską. W opinii papieża Franciszka separacja wspólnoty państwowej i kościelnej we włoskim porządku konstytucyjnym jest przyjazna i nastawiona na współpracę, co przekłada się na wymierne, pozytywne efekty⁶². Obecny Biskup Rzymu pozostaje przeciwnikiem istnienia państw konfesyjnych – według papieża Franciszka tego rodzaju systemy polityczne pozostają niezgodne z historią i „źle skończą”⁶³. Świeckości wspólnoty państwowej w nauczaniu papieża

⁵⁷ FRANCISZEK, *Świeckość przyjazna i gotowa do współpracy*. Przemówienie do prezydenta Włoch (10 czerwca 2017 r.), tekst polski: „L’Osservatore Romano” 2017, nr 6-7 (393), s. 25-26.

⁵⁸ W literaturze przedmiotu postulat ten określony jest jako „Zasada trzech T: Tierra, Techo, Tabajo”, zob. K. KIETLIŃSKI, *Spoleczno-polityczny charyzmat papieża*, s. 183.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ FRANCIS, Interview for the Belgian Catholic weekly, “Tertio” (07.12.2016), <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2016/12/07/161207a.html> [dostęp: 01.04.2021]; FRANCISZEK, List do czcigodnego brata Jego Eminencji Kardynała Pietro Parolina Sekretarza Stanu, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2020/documents/papa-francesco_20201022_lettera-parolin-europa.html [dostęp: 01.04.2021].

⁶¹ P. NOWINA-KONOPKA, *Laickie państwo a Kościół*, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/laickie-panstwo-a-kosciol,442022> [dostęp: 01.04.2021]; K. KIETLIŃSKI, *Spoleczno-polityczny charyzmat papieża*, s. 183.

⁶² FRANCISZEK, *Świeckość przyjazna*, s. 26.

⁶³ FRANCIS, Interview for the Belgian Catholic weekly, “Tertio” (07.12.2016), <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2016/12/07/161207a.html> [dostęp: 01.04.2021].

Franciszka nie należy utożsamiać jednakże ze sprowadzaniem wiary i religii wyłącznie do kwestii życia prywatnego obywateli. Papież dopuszcza bowiem możliwość zabierania głosu przez członków wspólnoty religijnej również w sprawach społecznie doniosłych, w związku z powołaniem wymienionych podmiotów do troski „o budowę lepszego świata” (EG 183).

W zakresie funkcjonowania państwa jednym z fundamentalnych zadań, jakie według papieża Franciszka stoją przed wspólnotą państwową, jest budowanie dialogu zmierzającego do zapewnienia społecznej jedności⁶⁴. Obowiązek ten dotyczy zarówno instytucji, jak i poszczególnych osób sprawujących władzę. Papież wskazuje, iż praca w celu umacniania relacji zarówno pomiędzy osobami, jak i instytucjami pozostaje gwarantem stworzenia „prawdziwej demokracji” oraz znalezienia rozwiązań tych problemów, których nie da się pokonać samodzielnie⁶⁵. Wspomniana świeckość państwa stanowi element budowania tego dialogu, przyczynia się bowiem do pokojowego współistnienia różnych religii⁶⁶. Świeckie państwo daje ponadto możliwość rozwoju członkom swojej społeczności pod warunkiem, że opiera się na fundamencie trwałego prawa oraz zagwarantowaniu wolności religijnej (EG 255-256). Papież stoi bowiem na stanowisku, iż każdy człowiek powinien mieć zagwarantowaną możliwość wyznawania swojej religii wewnątrz kultury, w której funkcjonuje (FT 179)⁶⁷.

Kolejnym z zadań wspólnoty państwowej pozostaje zapewnienie mechanizmów prawnych gwarantujących poszanowanie sumienia ludzi, stąd w wystąpieniach obecnego Biskupa Rzymu pojawił się postulat istnienia klauzuli sumienia także dla urzędników państwowych⁶⁸. Władze państwowe – niezależnie od stosunku tychże władz do wspólnot religijnych – zobowiązane pozostają również do ochrony miejsc kultu. Obowiązek ten według papieża Franciszka pozostaje bezpośrednią konsekwencją gwarancji w zakresie ochrony wolności myśli, sumienia i religii⁶⁹.

Kościół w nauczaniu obecnego Biskupa Rzymu jawi się z kolei jako wspólnota pozbawiona natury politycznej, skupiona na wsparciu każdego

⁶⁴ Por. J. SZULIST, *Dialog*, s. 122.

⁶⁵ FRANCISZEK, *Świeckość przyjazna*, s. 25-26.

⁶⁶ P. NOWINA-KONOPKA, *Laickie państwo*, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/laickie-panstwo-a-kosciol,442022> [dostęp: 01.04.2021].

⁶⁷ Por. *Kościół ludzi równych*, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/kosciol-ludzi-rownych-33911> [dostęp: 01.04.2021].

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ FRANCISZEK, Przemówienie do członków Korpusu Dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej (8 lutego 2021r.), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2021/february/documents/papa-francesco_20210208_corpo-diplomatico.html [dostęp: 01.04.2021].

człowieka i dążeniu do poprawienia jego życia⁷⁰. Kościół nie powinien zatem wykonywać władzy państwowej, ale w działaniu dla dobra wszystkich ludzi dawać konkretne świadectwo wiary (EG 238-239)⁷¹.

Warto podkreślić, iż papież Franciszek zauważa jednocześnie potrzebę współpracy pomiędzy państwem a Kościołem katolickim, której celem jest troska o zachowanie „społeczeństwa sprawiedliwego” oraz zapobieganie wykluczeniom (EG 239). Jednakże współpraca ta, zgodnie z soborowymi postulatami, powinna charakteryzować się rozróżnieniem ról obu wspólnot i ich odpowiedzialności⁷².

ZAKOŃCZENIE

Z perspektywy lat oczywiste wydaje się, iż Sobór Watykański II stanowił element konieczny do wprowadzenia Kościoła katolickiego nie tylko w ramy funkcjonowania powojennej sytuacji społeczno-politycznej, ale również w III Tysiąclecie. Swoista reorganizacja czy też redefinicja funkcjonowania wspólnoty kościelnej, niezbędna w podlegającej gwałtownym zmianom rzeczywistości XX wieku zaowocowała wiekopomnymi i przełomowymi reformami. Skutki tychże zmian pozostają widoczne również w XXI wieku, stanowiąc fundament dla nauczania kolejnych biskupów Rzymu.

Należy jednakże podkreślić, iż w związku ze stojącą przed następcami świętego Piotra, jako przywódcami wspólnoty religijnej, powinnością odniesienia się do bieżących zmian o różnorodnym charakterze w przestrzeni międzynarodowej, uzasadniona pozostaje potrzeba ciągłego rozwijania myśli soborowej. Istotność wskazanej powyżej potrzeby uwidoczniła się w tego rodzaju kwestiach problematycznych realiów społeczno-politycznych, które w okresie prac soborowych nie istniały, bądź dopiero się kształtowały, obecnie zaś mają charakter powszechny.

W związku z tą potrzebą oraz zasugerowanymi powyżej różnicami pomiędzy rozłożeniem akcentów w nauczaniu kolejnych papieży, w przestrzeni publicznej pojawiają się głosy o potencjalnej niespójności stanowisk poszczególnych biskupów Rzymu oraz, w przypadku poglądów papieża Franciszka, niezgodności z doktryną Kościoła.

---

⁷⁰ T. NAWRACAŁA, *Kościół powszechny i kościoły lokalne w nauczaniu papieża Franciszka*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2018, nr 33, s. 32.

⁷¹ Por. tamże.

⁷² FRANCISZEK, *Świeckość przyjazna*, s. 26.

Tego rodzaju zarzuty pozbawione są słuszności – logiczne wydaje się, iż w dobie dominacji ustrojów demokratycznych, systemu kapitalistycznego oraz istnienia społeczeństw państwowych zróżnicowanych pod względem narodowościowym i religijnym nauczanie papieża Franciszka dotyczące stosunków pomiędzy Kościołem i państwem, dyktowane doświadczeniami życiowymi i posługi kapłańskiej w kraju Ameryki Południowej, w większym stopniu niż stanowiska jego poprzedników skupia się na zaakcentowaniu potrzeby zachowania solidarności i pokoju społecznego oraz ostrzeganiu przed zagrożeniem związanym ze skrajną postacią kapitalizmu. Należy ponadto podkreślić, iż u podstaw poglądów obecnego Biskupa Rzymu leżą troska o każdego człowieka i poszanowanie jego przyrodzonej godności, czyli wartości fundamentalne dla nauki soborowej. Jak zostało wskazane w analizie zasad soborowych dotyczących stosunków na linii Kościół katolicki–państwo, z godności człowieka wynika bezpośrednio wolność religijna, która wraz z zagwarantowaniem poszanowania wzajemnej autonomii i niezależności oraz dopuszczeniu do możliwości współpracy stanowią niezbędne elementy budowania relacji pomiędzy wspólnotą kościelną i państwową. Także papież Franciszek upatruje możliwości skutecznego i owocnego dla podmiotów funkcjonujących w powyższych wspólnotach współistnienia właśnie na podstawie wskazanego powyżej katalogu wymogów.

W konsekwencji stanowisko papieża Franciszka dotyczące relacji pomiędzy Kościołem katolickim i państwem można z całą pewnością uznać za kontynuację nauczania soborowego, które z jednej strony ubogaca pewne jego aspekty, z drugiej zaś uwidacznia uniwersalny charakter myśli soborowej.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Declaratio de libertata religiosa (*Dignitatis humanae*), promulgatus (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 929-946, tekst polski w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekry, deklaracje, Poznań: Pallottinum 2002, s. 410-421.
- FRANCISCUS PP.: Adhortatio Apostolica *Evangelii Gaudium*, promulgatus (24.11.2013), AAS 105(2014), s. 1019-1137; tekst polski w: Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*. O głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie, Kraków: Wydawnictwo M 2013.
- FRANCISCUS PP.: *Fratelli tutti* (03.10.2020), tekst polski w: Encyklika *Fratelli tutti*. O braterstwie i przyjaźni społecznej, Kraków: Wydawnictwo M 2020.
- FRANCISCUS PP.: *Laudato Si'*, promulgatus (24.05.2015), AAS 107 (2015), s. 847-945, tekst polski w: Encyklika *Laudato si'*. W trosce o wspólny dom, Kraków: Wydawnictwo M 2015.

- FRANCIS: Interview for the Belgian Catholic weekly, "Tertio" (07.12.2016), <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2016/12/07/161207a.html> [dostęp: 01.04.2021].
- FRANCISZEK: List do czcigodnego brata Jego Eminencji Kardynała Pietro Parolina Sekretarza Stanu, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/letters/2020/documents/papa-francesco_20201022_lettera-parolin-europa.html [dostęp: 01.04.2021].
- FRANCISZEK: Orędzie na 51 Światowy Dzień Pokoju, *Migranci i uchodźcy: mężczyźni i kobiety w poszukiwaniu pokoju*, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20171113_messaggio-51giornatamondiale-pace2018.html [dostęp: 01.04.2021].
- FRANCISZEK: Przemówienie do członków Korpusu Dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej (8 lutego 2021r.), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2021/february/documents/papa-francesco_20210208_corpo-diplomatico.html [dostęp: 01.04.2021].
- FRANCISZEK: Przemówienie w Parlamencie Europejskim (25 listopada 2014r.), http://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html#_edn3 [dostęp: 01.04.2021].
- FRANCISZEK: Świeckość przyjazna i gotowa do współpracy. Przemówienie do prezydenta Włoch (10 czerwca 2017), tekst polski: „L'Osservatore Romano” 2017, nr 6-7 (393), s. 25-26.

LITERATURA

- BORECKI Paweł: Geneza modelu stosunków państwo–Kościoł w Konstytucji RP, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2008.
- CHABEREK Michał: Kościół i wolność. Analiza pojęcia wolności w nauczaniu Kościoła od Wielkiej Rewolucji Francuskiej do Soboru Watykańskiego II, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2019.
- GÓRALSKI Wojciech: Sobór Watykański II – Dar i zadanie (W 40 rocznicę zakończenia), „Studia Płockie” 34 (2006), s. 101-114.
- JAN XXIII: Przemówienie na otwarcie II Powszechnego Soboru Watykańskiego (fragmenty), „Chrześcijaństwo – Świat – Polityka” 2012, nr 2 (14), s. 5-10.
- KIETLIŃSKI Krzysztof: Społeczno-polityczny charyzmat papieża Franciszka, „Studia Theologica Varsaviensia” 55 (2017), nr 2, s. 175-189.
- KRÓLIKOWSKI Janusz: Wolność, władza, wspólnota w świetle nauczania Soboru Watykańskiego II, „Studia Socialia Cracoviensia” 6 (2014), nr 2 (11), s. 149-161.
- KRUKOWSKI Józef: Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2013.
- KRUKOWSKI Józef: Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2000.
- KRUKOWSKI Józef: Podstawy współdziałania Kościoła i Państwa, „Kościół i Prawo” 8 (1992), s.19-32.
- MIZIŃSKI Artur Grzegorz: Relacje między państwem a Kościołem na Soborze Watykańskim II, [w:] *Katolickie zasady relacji Państwo–Kościół a prawo polskie*, red. Józef Krukowski, Mirosław Sitarz, Henryk Stawniak, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2015, s. 43-73.
- NAWRACAŁA Tomasz: Kościół powszechny i kościoły lokalne w nauczaniu papieża Franciszka, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2018, nr 33, s. 23-39.
- NOWINA-KONOPKA Piotr: Laickie państwo a Kościół, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/laickie-panstwo-a-kosciol,442022> [dostęp: 01.04.2021].

- PRZECISZEWSKI Marcin: Myśl społeczna papieża Franciszka, <https://ekai.pl/mysl-spoieczna-papieza-franciszka/> [dostęp: 01.04.2021].
- SITARZ Mirosław: Teologiczne i prawne podstawy relacji Kościół–państwo, [w:] Актуальні проблеми країнознавчої науки. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 15-16 листопада 2016 р.), red. W. Łażnik, Луцьк: Вежа-Друк 2016, s. 206-211.
- SŁOWIKOWSKA Anna: Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 9 (2014), nr 11 (2), s. 31-62.
- STANISZ Piotr: Konstytucyjne zasady określające relacje państwa z Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi: autonomia i niezależność oraz współdziałanie, [w:] Katolickie zasady relacji Państwo–Kościół a prawo polskie, red. Józef Krukowski, Mirosław Sitarz, Henryk Stawniak, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2015, s. 159-204.
- STECZKOWSKI Piotr: Zasady relacji Kościół–Państwo według Soboru Watykańskiego II, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 13 (2018), nr 15 (1), s. 157-181.
- SZOŁTYSIK Piotr: Wzajemne relacje między Kościołem a państwem w nauczaniu społecznym Kościoła, Katowice: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego Księgarnia św. Jacka 2004.
- SZULIST Janusz: Dialog wyznacznikiem relacji we wspólnocie politycznej w kontekście nauczania papieża Franciszka, „Studia Gdańskie” 2014, nr 35, s. 111-123.
- Kościół ludzi równych, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/kosciol-ludzi-rownych-33911> [dostęp: 01.04.2021].

POSTULATY SOBORU WATYKAŃSKIEGO II DOTYCZĄCE STOSUNKÓW
POMIĘDZY KOŚCIOŁEM KATOLICKIM I PAŃSTWEM
W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Streszczenie

Integralną częścią prac Soboru Watykańskiego II stało się określenie stosunku wspólnoty kościelnej do państwa. Ojcowie soborowi wypracowali katalog konkretnych zasad, według których powinny być kształtowane relacje na linii Kościół katolicki–państwo. Doktryna soborowa stanowi obecnie podstawę papieskiego nauczania. Kolejni biskupi Rzymu nie poprzestali jednakże wyłącznie na kontynuowaniu przekazywania nauki soborowej, ale starali się ją rozwinąć. Również papież Franciszek podejmuje działania zmierzające do pogłębienia nauki soborowej w jej wybranych aspektach, w tym także kwestii relacji pomiędzy Kościołem i państwem.

Słowa kluczowe: Kościół katolicki; autonomia; niezależność; dobro wspólne; papież Franciszek; Sobór Watykański II

POSTULATES OF THE SECOND VATICAN COUNCIL OF THE RELATIONS
BETWEEN THE CATHOLIC CHURCH AND THE STATE
IN THE TEACHING OF POPE FRANCIS

S u m m a r y

Defining the relations of the church community and the state was an integral part of the Second Vatican Council. The Council Fathers developed a catalog of specific principles according to which the relations between the Catholic Church and the state should be shaped. Conciliar doctrine is now the basis of the teaching of popes. The successive bishops of Rome, however, did not stop at continuing the teaching of the Council, but tried to develop it. Pope Francis also undertakes activities aimed at deepening the teaching of the Second Vatican Council in its selected aspects, including the issue of the relationship between the Church and the state.

Keywords: Catholic Church; autonomy; independence; common good; Pope Francis; The Second Vatican Council